

**ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

СХВАЛЕНО
Вченою радою Центральноукраїнського
державного університету
імені Володимира Винниченка
(протокол № 9 від «9» лютого 2026 р.)

Євген СОБОЛЬ

ПРОГРАМА
підвищення кваліфікації педагогічних працівників
(Професійна діяльність асистента вчителя в інклюзивному освітньому
середовищі)

Розробник(и): Центральноукраїнський держаний університет імені вололимира винниченка (Доларес Завітренко - кандидат педагогічних наук, доцентка кафедри спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

Олена Нагорна - кандидат педагогічних наук, старший викладачка кафедри спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка)

Напря́м підвищення кваліфікації: Особливості впровадження інклюзивного навчання та реалізація педагогічної підтримки учнів з особливими освітніми потребами на рівні базової середньої освіти

Розроблено на основі типової програми: Підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти

Термін дії програми: з 09.02.2026 до 31.12.2030 року.

Рецензент: Дубінка Микола Михайлович, доктор педагогічних наук, доцент, декан факультету освітніх наук та мистецтв

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Складники програми	Зміст програми
Назва програми	Професійна діяльність асистента вчителя в інклюзивному освітньому середовищі
Актуальність програми	<p>Актуальність полягає в необхідності підготовки асистента вчителя до роботи в інклюзивному освітньому середовищі в контексті сучасного розуміння інклюзивної освіти, змін в українському законодавстві, виконання державою основних міжнародних зобов'язань.</p> <p>Хоча у чинному законодавстві використовується термін "інклюзивне навчання", Міністерством освіти і науки України ведеться робота зі створення стратегії інклюзивної освіти, де термін "інклюзивна освіта" використовується у розумінні концепції, філософії освіти, а не окремої форми навчання чи певного рівня освіти.</p> <p>Інклюзивна освіта як безумовне право кожної дитини на доступну і якісну освіту є не лише ознакою демократичності суспільства, а й міжнародним зобов'язанням країни з часу ратифікації Україною <u>Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю та Факультативного протоколу до неї</u> У <u>Статті 24</u> цього документа зазначається, що члени - учасниці цієї Конвенції повинні забезпечити інклюзивну освіту на всіх рівнях. Окрім цього, забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх є однією із глобальних цілей сталого розвитку на період до 2030 року, яка стоїть на порядку денному для усіх країн, у тому числі для України.</p> <p>Суттєві зміни у напрямі інклюзивної освіти, як на законодавчому рівні, так і на рівні практики, розпочалися з часу ратифікації Україною <u>Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю</u> у 2009 році. Так, у 2010 році були внесені зміни до законодавчих актів щодо організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, створена <u>концепція розвитку інклюзивного навчання</u>, прийняті інші важливі нормативно-правові документи. Одним</p>

із таких документів стала постанова Кабінету Міністрів України № 872 "Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах", прийнята 15.08.2011 р., в якій було зазначено, що "особистісно зорієнтоване спрямування навчально-виховного процесу забезпечує асистент учителя, який бере участь у розробленні та виконанні індивідуальних навчальних планів і програм, адаптує навчальні матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими потребами".

Освітня реформа, що розпочалася в Україні у 2016 році, базується на концепції "Нова українська школа", основними принципами якої є дитиноцентризм, педагогіка партнерства, новий зміст освіти, що базується на компетентностях, формуванні цінностей та ін. Інклюзивна освіта є невід'ємною частиною освітньої реформи.

У новому законі України "Про освіту" вперше зазначено, що інклюзивне навчання є забезпеченням права дитини на освіту, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. Відповідні зміни внесені у закони про дошкільну освіту, про загальну середню освіту, про професійну (професійно-технічну) та вищу освіту.

Будь-яка реформа має передбачати відповідну підготовку педагогів, які її здійснюють. Так, у 2012 році Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України рекомендувало ректорам вищих навчальних закладів III - IV рівнів акредитації, які здійснюють підготовку педагогічних працівників за напрямками "Дошкільна освіта", "Початкова освіта", "Соціальна педагогіка", запровадити з 2012/2013 навчального року навчальну дисципліну "Основи інклюзивної освіти", а директорам інститутів післядипломної педагогічної освіти включити однойменний навчальний курс у навчальні програми для слухачів курсів підвищення кваліфікації.

Проте, на сьогодні існує велика потреба у проведенні підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які працюють на посаді асистентів

	учителів в інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти, зокрема в початкових класах.
Напрямок (найменування)	Особливості впровадження інклюзивного навчання та реалізація педагогічної підтримки учнів з особливими освітніми потребами на рівні базової середньої освіти
Цільова аудиторія	Учителі закладів загальної середньої освіти, які забезпечуватимуть реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти
Обсяг програми (тривалість)	Загальна тривалість навчання складає – 15 год./ 0,5 кредита ECTS (0,75 кредита ECTS з урахуванням самостійної роботи)
Особливості реалізації програми	<p>Основними формами роботи в процесі вивчення програми є інтерактивні лекції, практичні заняття, самостійна робота.</p> <p>Під час інтерактивних лекцій слухачі отримують систематизовану впорядковану інформацію в рамках навчальної програми; на практичних заняттях закріплюють і деталізують теоретичні знання у практико-зорієнтованих навчальних ситуаціях; метою самостійної роботи творче переосмислення одержаних знань і розширення їх бази, розвиток умінь самонавчання та саморозвитку.</p>
Форми підвищення кваліфікації	Очно-дистанційна (платформа Google Workspace for Education)
Вид підвищення кваліфікації	Навчання за програмою підвищення кваліфікації
Мета програми	Професійний розвиток педагогічних працівників відповідно до державної політики в галузі освіти, удосконалення раніше набутих та/або набуття нових компетентностей учителів закладів загальної середньої освіти (далі - ЗЗСО) необхідних для організації навчання, виховання та розвитку учнів відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р., та на основі Державного

	<p>стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898.</p>
<p>Зміст програми (анотація)</p>	<p>МОДУЛЬ I. Особливості організації освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти.</p> <p>1.1. Основні завдання, ролі й функції асистента вчителя в інклюзивному класі. Робота у єдиній команді. Спільне викладання.</p> <p>1.2. Роль асистента вчителя у проведенні спостережень.</p> <p>МОДУЛЬ II. Командний підхід як необхідна умова забезпечення якісної освіти в інклюзивному класі.</p> <p>2.1. Команда психолого-педагогічного супроводу: основні завдання, склад, основні функції членів команди.</p> <p>2.2. Партнерство з батьками як необхідна умова успішного інклюзивного навчання.</p> <p>2.3. Роль Інклюзивно-ресурсних центрів у наданні додаткової підтримки.</p> <p>Зміст програми розкривається у трьох блоках:</p> <p>1. Теоретичний - основні терміни та поняття; переваги та існуючі виклики впровадження інклюзивної освіти; вітчизняне та міжнародне законодавство у сфері інклюзивної освіти; основні завдання, ролі та функції асистента вчителя.</p> <p>2. Практичний - оволодіння навиками роботи в команді з учителем, іншими фахівцями та батьками дітей, зокрема батьками дитини з особливими освітніми потребами; умінням брати участь у розробленні індивідуальної програми розвитку дитини та її реалізації відповідно до власної ролі; способам адаптації навчальних матеріалів з урахуванням індивідуальних особливостей дитини; способам спільного викладання; способам проведення спостережень та використання їх результатів для планування і здійснення змін в освітньому середовищі.</p> <p>3. Самостійна робота - аналіз основних міжнародних, вітчизняних законодавчих і нормативно-правових документів у сфері інклюзивної освіти; виконання творчих завдань в</p>

	інклюзивному освітньому середовищі; підготовка повідомлень на актуальні теми; проведення міні-досліджень; вирішення проблемних ситуацій.
Завдання підвищення кваліфікації	<p>Формування компетентностей асистентів учителів закладів загальної середньої освіти, необхідних для ефективної роботи в інклюзивному освітньому середовищі відповідно до існуючого нормативно-правового забезпечення, сучасного розуміння інклюзивного навчання.</p> <p>Завдання:</p> <ul style="list-style-type: none"> – засвоєння основних принципів і цінностей інклюзивної освіти; – обізнаність з міжнародною та національною законодавчою базою у сфері інклюзивної освіти, з основними нормативно-правовими документами, що регламентують основні ролі, завдання та кваліфікаційні характеристики асистента вчителя; – обізнаність з основними принципами <u>концепції "Нова українська школа"</u> та їх реалізацією у початкових класах; – засвоєння основних принципів і технологій організації освітнього процесу в умовах інклюзивного освітнього середовища; – оволодіння основними методами роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища, зокрема розробленням індивідуальної програми розвитку для дитини з особливими освітніми потребами; – розширення знань про особливості розвитку дітей з особливими освітніми потребами (основи спеціальної педагогіки) та особливості їх навчання й виховання в умовах інклюзивного освітнього середовища; – оволодіння ефективними стратегіями розвитку учнівської спільноти; – формування позитивного ставлення до інклюзивної освіти, зокрема позитивного налаштування на професію асистента вчителя в закладі освіти та професійний розвиток.
Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться	Програма підвищення кваліфікації сприяє вдосконаленню компетентностей, передбачених професійним стандартом «Вчитель закладу загальної

я /набуватимуться

середньої освіти» (затвердженим наказом МОН від 29.08.2024 № 1225): психологічна компетентність (Б1), емоційно-етична компетентність (Б2), компетентність педагогічного партнерства (Б3).

Вивчення курсу сприяє формуванню загальних та фахових програмних компетентностей:

Загальні:

- знання і розуміння предметної галузі та професії; знання основних теорій, концепцій, що складають наукову картину світу; вміння відстоювати власні стратегії професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі;
- здатність діяти на основі соціальної відповідальності та громадянської свідомості, застосовувати процедури і технології захисту прав і свобод осіб з особливими освітніми потребами відповідно до основних міжнародних правозахисних документів та чинного законодавства України;
- вміння знаходити, обробляти й аналізувати інформацію з різних джерел; застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології для розгляду конкретних питань з організації та впровадження інклюзивної освіти, вирішення фахових завдань у професійно-педагогічній діяльності;
- вміння працювати в команді психолого-педагогічного супроводу дитини; здатність до ефективної міжособистісної взаємодії з колегами, дітьми та їхніми батьками в інклюзивному освітньому середовищі; вміння демонструвати соціально-емоційну компетентність у професійних ситуаціях;
- здатність генерувати нові ідеї, творчо підходити до вирішення професійних завдань в інклюзивному освітньому середовищі;
- здатність виявляти та вирішувати проблеми професійно-педагогічної діяльності; знання основних методів наукового пошуку; вміння узагальнювати, оформлювати та презентувати результати діяльності щодо удосконалення освітнього процесу в інклюзивному освітньому середовищі;
- вміння самостійно навчатися; здатність до розвитку особистісного потенціалу, самореалізації, професійного лідерства та досягнення успіху;

- уміння планувати, організовувати, координувати, контролювати та оцінювати власну професійну діяльність; уміння швидко реагувати під час вирішення ситуативних проблем з урахуванням нових умов та обставин для прийняття рішень.

Фахові:

- компетентність у сфері міжнародного та національного законодавства у сфері інклюзивної освіти (знання основних міжнародних і національних законодавчих документів, їхньої ролі у впровадженні інклюзивної освіти);

- компетентність у сфері концептуальних засад інклюзивної освіти (знання та розуміння концепцій і принципів інклюзивної освіти; розуміння широкого контексту інклюзивної освіти як освіти для усіх без винятку; уміння проявляти толерантне ставлення до осіб з особливими освітніми потребами на основі поваги до індивідуальних особливостей та недопущення дискримінації);

- компетентність у сфері управління освітнім процесом (володіння сучасними підходами до організації освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти; вміння спільно працювати та злагоджено взаємодіяти з іншими працівниками та батьками, зокрема з батьками дітей з особливими освітніми потребами; вміння планувати та ефективно реалізувати поставлені завдання для забезпечення якості освітнього процесу);

- компетентність щодо закономірностей та вікових особливостей дітей, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами (знання закономірностей розвитку дитини у різних вікових періодах; знання індивідуальних методів навчання дитини задля забезпечення цілісного розвитку її особистості; володіння базовими знаннями щодо використання Міжнародної класифікації функціонування обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків в освіті для забезпечення змін в освітньому процесі);

- компетентність у сфері організації інклюзивного освітнього середовища (уміння виявляти і усувати бар'єри у навчанні учнів з особливими освітніми потребами; знання способів диференціації, адаптації і модифікації навчального змісту, методів

	<p>викладання; уміння використовувати принципи універсального дизайну в освітньому процесі; уміння розробляти індивідуальну програму розвитку; володіння методами оцінювання, спираючись на сильні сторони дитини);</p> <p>- компетентність у сфері професійного розвитку (здатність до рефлексії, вміння критично мислити та здійснювати самооцінку власної професійної діяльності; вміння визначати власні сильні та слабкі сторони, визначати професійні цілі та реалізувати їх на практиці).</p>
<p>Результати підвищення кваліфікації</p>	<p>ПРН 1 засвоїти концепції, принципи, основні закономірності розвитку інклюзивної освіти.</p> <p>ПРН 2 розуміти ключові поняття у сфері інклюзивної освіти.</p> <p>ПРН 3 знати міжнародне і вітчизняне законодавство у сфері інклюзивної освіти, зокрема документи, що регламентують роботу асистента вчителя.</p> <p>ПРН 4 оволодіти науково обґрунтованими методами та сучасними технологіями щодо організації власної професійної діяльності з урахуванням особливостей взаємодії асистента вчителя з учителем, іншими працівниками закладу освіти, а також із батьками дітей, зокрема батьками дітей з особливими освітніми потребами.</p> <p>ПРН 5 організовувати освітній процес та підтримку дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання, спираючись на використання теоретичних знань і практичних умінь, отриманих під час вивчення курсу.</p> <p>ПРН 6 створювати сприятливі умови для взаємодії дітей в умовах інклюзивної освіти.</p> <p>ПРН 7 демонструвати розуміння послідовності етапів організації педагогічної діяльності на компетентнісних засадах.</p> <p>ПРН 8 проектувати власну програму професійного розвитку.</p> <p>ПРН 9 здійснювати інформаційно-просвітницьку діяльність щодо підтримки і важливості впровадження інклюзивної освіти в Україні.</p>
<p>Оцінювання результатів підвищення</p>	<p>Слухачі складають підсумковий тест із 20 питань. Успішним вважається результат проходження тесту не менше ніж на 70%</p>

кваліфікації	
Документ, що видається за результатами підвищення кваліфікації	Сертифікат про підвищення кваліфікації
Вартість навчання	500 грн.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Програмою передбачено проведення інтерактивних лекційних занять. Особливістю пропонованих практичних занять є використання цифрових ресурсів та пошук планів альтернативних шляхів розв'язування задач тощо.

Вид діяльності: інтерактивні лекції; практичні заняття (майстер-класи); дискусії (тематичні, подіумні); вебінари; конференції (з обміну досвідом, підсумкові, наукові, інтернет- конференції тощо); самостійна робота у вигляді моніторингу та оцінки результатів пропонованих освітніх змін.

Підсумкові заходи проводяться у вигляді підсумкового тестування.

Зміст програми складається з 2 модулів та 5 взаємопов'язаних тем. На етапі завершення навчання за Програмою слухачі складають підсумковий тест із 20 питань. Успішним вважається результат проходження тесту на 70%. Учасники, які успішно пройшли навчання та склали підсумковий тест, отримують сертифікат.

Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту Програми, складає: 15 год (22,5 год з урахуванням самостійної роботи), з них: 6 год — лекційні заняття, 8 год — практична робота, 7,5 год — самостійна робота, 1 год — контрольні заходи.

№	Назви теоретичних розділів	Кількість годин				
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Контрольні заходи	Усього
МОДУЛЬ I. Особливості організації освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти.						
1.1	Основні завдання, ролі й функції асистента вчителя в інклюзивному класі. Робота у єдиній команді. Спільне викладання.	2	2	2		6
1.2	Роль асистента вчителя у проведенні спостережень.	2	2	1		5
	Разом:	4	4	3		11
МОДУЛЬ II. Командний підхід як необхідна умова забезпечення якісної освіти в інклюзивному класі.						
2.1	Команда психолого-педагогічного супроводу: основні завдання, склад, основні функції членів команди.		2	2		4
2.2	Партнерство з батьками як необхідна умова успішного інклюзивного навчання.		2	2		4
2.3	Роль Інклюзивно-ресурсних центрів у наданні додаткової підтримки.	2		0,5		2,5
	<i>Підсумковий контроль</i>				1	1
	Разом:	2	4	4,5		11,5
	Усього:	6	8	7,5	1	22,5
	Фактична тривалість:					15

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. Основні завдання і ролі асистента вчителя в інклюзивному класі

Тема 1.1. Основні завдання, ролі й функції асистента вчителя в інклюзивному класі. Робота у єдиній команді. Спільне викладання.

Основні завдання та роль асистента вчителя. Функції асистента вчителя: організаційні, навчально-розвивальні, діагностичні, прогностичні, консультативні. Педагогічна етика. Компетентності асистента вчителя: знання, уміння, особисті характеристики. Формування ефективних стосунків між учителем і асистентом учителя. Роль асистента вчителя у забезпеченні навчальних та інших потреб учнів. Порівняння обов'язків учителя та асистента вчителя на різних етапах освітнього процесу: планування, здійснення, оцінювання, робота з батьками. Спільне викладання: необхідність, можливість, співпраця. Особливості спільного викладання, педагогічна етика. Підтримка асистентів учителя іншими вчителями. Норми та правила ведення педагогічної документації.

Тема 1.2. Роль асистента вчителя у процесі навчання.

Необхідні зміни та можливі труднощі при використанні методики реагування на втручання. Участь батьків дітей з особливими освітніми потребами у процесі навчання. Рівні участі батьків у процесі навчання прогресу розвитку та навчальних досягнень своїх дітей.

МОДУЛЬ 2. Командний підхід як необхідна умова забезпечення якісної освіти в інклюзивному класі.

Тема 2.1. Команда психолого-педагогічного супроводу: основні завдання, склад, основні функції членів команди.

Закон України "Про освіту": визначення осіб з особливими освітніми потребами. Види додаткової підтримки та рівні її надання (екологічна теорія). Основні підходи до надання додаткової підтримки. Командний підхід як одна з умов запровадження інклюзивної освіти. Визначення команди. Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти (наказ МОН України № 609 від 08.06.2018 р.). Склад учасників команди супроводу та принципи її діяльності. Завдання та основні функції учасників команди супроводу. Організація роботи команди супроводу: надання психолого-педагогічних і корекційно-розвивальних послуг. Професійне співробітництво як одна з умов успішного інклюзивного навчання: роль партнерства педагогів і асистентів педагогів з іншими фахівцями (практичний психолог, вчитель-дефектолог, соціальний працівник та ін.).

Тема 2.2. Партнерство з батьками як необхідна умова успішного інклюзивного навчання.

Принципи педагогічної діяльності, орієнтованої на інтереси сім'ї. Чинники, що впливають на участь батьків як членів команди. Складові успішної співпраці: спільне бачення майбутнього дитини, позитивна взаємозалежність, відданість спільній роботі над досягненням спільної мети, спільна відповідальність, рівні права у процесі прийняття рішень. Основні бар'єри на шляху спільної співпраці закладу освіти з батьками дітей з особливими освітніми потребами. Практика раннього втручання. Планування програми переходу від практики раннього втручання (Центри раннього втручання) до закладів дошкільної і загальної середньої освіти.

Тема 2.3. Роль Інклюзивно-ресурсних центрів у наданні додаткової підтримки.

Рівні надання додаткової підтримки та основні види команд: команда психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами (на рівні класу), внутрішньошкільна команда, позашкільна команда.

Інклюзивно-ресурсний центр як джерело підтримки педагогів у впровадженні інклюзивної освіти і наданні додаткової підтримки дітям з особливими освітніми потребами. Постанова КМУ № 545 від 12.07.2017 р. "Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр". Завдання ІРЦ. Організація психолого-педагогічного супроводу та надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дитині з особливими освітніми потребами.

Питання для самостійного опрацювання

1. Конвенція ООН про права дитини і Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю: аналіз щодо захисту прав дітей з особливими освітніми потребами.

2. Основні концепції "Індексу інклюзії": "інклюзія", "бар'єри на шляху до участі в освітньому процесі", "ресурси, спрямовані на підтримку навчання та участі в освітньому процесі", "підтримка багатоманітності".

3. Закон України "Про освіту": аналіз основних понять, пов'язаних із інклюзивним навчанням. Аналіз статті 19 "Освіта осіб з особливими освітніми потребами" та статті 20 "Інклюзивне навчання".

4. Вивчення основних законодавчих документів у сфері інклюзивної освіти: Концепція розвитку інклюзивного навчання (2010 р.), постанова КМУ № 872 "Про затвердження порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах".

5. Нормативно-правові документи, що регламентують роботу асистента вчителя: постанова КМУ № 872 від 15.08.2011 р. "Про затвердження порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах", лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту № 1/9-675 від 25.09.2012 р. "Щодо посадових обов'язків асистента вчителя".

6. Умови налагодження позитивних стосунків з однолітками для дітей з особливими освітніми потребами.

7. Аналіз причин бажання батьків бачити своїх дітей в інклюзивному освітньому середовищі.

8. Важливість роботи з усіма членами родини, залучення татусів. Розуміння власних переконань і перспектив у роботі з татами.

9. Роль асистента вчителя у процесі налагодження позитивних стосунків дітей з особливими освітніми потребами зі своїми однолітками.

10. Створення ефективної взаємодії асистента вчителя з батьками дітей з особливими освітніми потребами.

11. Характеристика складу команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.

12. Аналіз відповідності методів викладання індивідуальним особливостям дітей.

13. Характеристика видів адаптації для забезпечення особливих освітніх потреб дітей.

14. Проблеми моніторингу навчальних результатів на основі загальної освітньої програми.

15. Поняття про реагування на втручання (РНВ) як про стратегію раннього виявлення труднощів у навчанні дітей.

16. Залучення додаткових фахівців до освітнього процесу: переваги та труднощі.

17. Особливості організації практики спільного викладання.

18. Роль асистента вчителі у здійсненні практики спільного викладання.

19. Відображення основних етапів формування партнерських стосунків між учителем і асистентом вчителя в організації фізичного середовища.

20. Характеристика та основні чинники діяльності успішної команди.

21. Особливості мовленнєвої діяльності дітей із розладами аутичного спектру.

22. Стратегії залучення дітей з розладами аутичного спектру до співпраці з іншими дітьми.

23. Педагогічні умови ефективного спілкування з дитиною з розладами аутичного спектру в умовах інклюзивного навчання.

24. Особливості формування особистості дитини з інтелектуальними порушеннями.

25. Стратегії пом'якшення психотравмуючих чинників для дітей з церебральним паралічем в умовах інклюзивного навчання.

26. Особливості пізнавальної сфери у дітей з порушеннями зору.

27. Педагогічні підходи до розвитку особистості дитини з порушеннями зору.

28. Особливості пізнавальної сфери у дітей з порушеннями слуху.

29. Педагогічні підходи до розвитку особистості дитини з порушеннями слуху.

30. Педагогічні умови забезпечення ефективної роботи з дітьми із заїканням в умовах інклюзивного навчання.

31. Особливості врахування поведінки дітей із синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю у процесі організації освітнього процесу.

32. Педагогічні умови розвитку позитивної самооцінки дітей із синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю.

33. Особливості розвитку пізнавальної сфери у дітей із церебральним паралічем.

34. Умови налагодження позитивної співпраці з батьками дітей з особливими освітніми потребами.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Асистент вчителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / Н.М. Дятленко, Н.З. Софій, О.В. Мартинчук, Ю.М. Найда, під заг. ред. М.Ф. Войцехівського. - К.: ТОВ Видавничий дім "Плеяди", 2015. - 172 с.

2. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. За заг. редакцією Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О.В. / Кол. авторів: Байда Л.Ю., Красюкова-Еннс О.В., Буров С.Ю., Азін В.О., Грибальський Я.В., Найда Ю.М. - К., 2012. - 216 с.

3. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. [Електронний ресурс] / За заг. ред. А.А. Колупаєвої. - К.: "А.С.К.", 2012. - 307 с. - (Серія "Інклюзивна освіта").

4. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. - Київ: ТОВ "Агентство "Україна", 2019. - 300 с.

5. Софій Н.З. Спільність зусиль: фахівці в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник. - К.: ТОВ Видавничий дім "Плеяди", 2016. - 108 с.

Додаткова

1. Данілавічюте Е.А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / За заг. ред. А.А. Колупаєвої. - К.: Видавнича група "А.С.К.", 2012. - 360 с.

2. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / за загальною редакцією Колупаєвої А.А. - К.: Видавнича група "А.С.К.", 2012. - 124 с. - (Серія "Інклюзивна освіта").

3. Доступність та універсальний дизайн: навчально-методичний посібник. Азін В.О., Грибальський Я.В., Байда Л.Ю., Красюкова-Еннс О.В. - К., 2013. - 128 с.

4. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл: посіб. / [Тоні Бут]; пер. з англ. К.: ТОВ Видавничий дім "Плеяди", 2015. - 190 с.

5. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практич. посіб. / Тім Лорман, Джоан Деспелер, Девід Харві; пер. з англ. - К.: СПД-ФО Парашин І.С., 2010. - 296 с.

6. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А.А., Софій Н.З.,

Найда Ю.М. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І., - 2-ге видання, стереотипне - К.: ФОП Парашин І.С., 2010. - 128 с.

7. Колупаєва А.А. Діти з особливими потребами в освітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: Навчально-методичний посібник / А.А. Колупаєва, О.М. Тараненко. - К.: "АТОПОЛ". - 2010. - 96 с. - (Серія "Інклюзивна освіта").

8. Колупаєва А.А. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навч. курс та навчально-методичний посібник / А.А. Колупаєва, Е.А. Данілавічюте, С.В. Литовченко. - К.: Видавнича група "А.С.К.", 2012. - 197 с. - (Серія "Інклюзивна освіта").

9. Особливості викладання в інклюзивному навчальному середовищі: практика спільного викладання / Софій Н.З. // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: наук.-метод. зб.: / за ред.: В.В. Засенка, А.А. Колупаєвої. - 2015. - Вип. 10. - С. 173 - 177.

10. Мартинчук О.В. Підготовка фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища: монографія / О.В. Мартинчук. - К.: Вид-во учбової літератури, 2018. - 420 с.

11. Софій Н.З. Особливості планування в інклюзивному класі: створення індивідуальної навчальної програми / Софій Н.З. // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: наук. - метод. зб.: / за ред. В.В. Засенка, А.А. Колупаєвої. - 2014. - Вип. 6. - С. 150 - 154.

12. Софій Н. З. Залучення батьків до процесу оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання / Софій Н.З. // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: наук.-метод. зб.: / за ред.: В.В. Засенка, А.А. Колупаєвої. - 2013. - Вип. 4. - Ч. 2. - С. 312 - 320.

13. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч. курс та навчально-методичний посібник / за заг. ред. А.А. Колупаєвої. - К.: Видавнича група "А.С.К.", 2012. - 124 с. - (Серія "Інклюзивна освіта").

14. Таранченко О.М. Інклюзивна освіта. Освіта дітей з особливими потребами / Таранченко О.М., Литовченко С.В. // Позашкілля. Шкільний світ. - № 3 (015). - 2008. - С. 15 - 25.

15. Технології психолого-педагогічного супроводу дітей з аутизмом в освітньому просторі: навчально-наочний посіб. / Укладач - Скрипник Т. - К.: ТОВ "Видавничий дім "Плеяди", 2015. - 56 с.

16. Федоренко О.Ф. Професійна готовність педагогів як чинник успішного впровадження інклюзивного навчання дітей із порушеннями слуху / О.Ф. Федоренко // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: зб. стат. молод., вчених / за ред.: В.В. Засенка, А.А. Колупаєвої. - 2013. - Вип. 4. - Ч. 2. - С. 362 - 370.

17. Федоренко О.Ф. До питання про впровадження інклюзивного навчання учнів з особливостями психофізичного розвитку: теоретико-методологічні засади / О.Ф. Федоренко // Збірник наукових праць Кам'янець-

Подільського національного університету імені Івана Огієнка. - 2013. - Вип. 23 (2). - С. 108 - 115.

Законодавчі та нормативно-правові документи

1. Закон України № 1767-VI від 16.12.2009 р. "Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї".
2. Закон України № 2442-VI від 06.07.2010 р. "Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти (щодо організації навчально-виховного процесу)".
3. Закон України "Про освіту" № 2145-VIII від 05.09.2017 р.
4. Інструктивно-методичний лист "Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах" (Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-384 від 18.05.2012 р.).
5. Інструктивно-методичний лист "Організація психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання" (Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-529 від 26.07.2012 р.).
6. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту № 1/9-675 від 25.09.2012 р. "Щодо посадових обов'язків асистента вчителя".
7. Лист Міністерства освіти і науки України № 2.5-281 від 05.02.2018 р. "Щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах".
8. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-694 від 28.09.2012 р. "Щодо введення посади вихователя (асистента вчителя) у загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням".
9. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1205 від 06.12.2010 р. "Про затвердження Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів".
10. Наказ Міністерства освіти і науки України № 912 від 01.10.2010 р. "Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання".
11. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1/9-539 від 08.08.2013 р. "Про організаційно-методичні засади забезпечення права на освіту дітям з особливими освітніми потребами".
12. Наказ Міністерства освіти і науки України № 768 від 14.06.2013 р. "Про затвердження плану заходів щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі дітей з інвалідністю".
13. Постанова Верховної Ради України № 96-VIII від 13 січня 2015 р. "Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Освіта, охорона здоров'я та соціальне забезпечення дітей з порушеннями психофізичного розвитку: проблеми та шляхи їх вирішення".
14. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 р. № 88 "Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами".
15. Постанова Кабінету Міністрів України № 872 від 15.08.2011 р. "Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах", наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту

України від 18.05.2012 р. № 1/9-384 "Про організацію інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах".

16. Постанова Кабінету Міністрів України № 607 від 21.08.2013 р. "Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами".

17. Постанова КМУ № 545 від 12.07.2017 р. "Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр".

18. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 988-р "Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року".

19. Постанова КМУ від 9 серпня 2017 року № 588 "Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах". - Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimi-potrebami/normativno-pravova-baza.html>

20. Постанова КМУ від 12 липня 2017 року № 545 "Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр". - Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimi-potrebami/normativno-pravova-baza.html>

21. Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти / Наказ МОН України від 08.06.2018 р. № 609.

22. Про освіту / Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII [Електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>